Sipos Júlia

Hangos határok
Műsorcím és kutatás?

DOI 10.35402/kek.2026.2.8

A Magyar Rádióban 1982-től dolgoztam. Akkoriban, a munka mellett az ELTE BTK Szociológia szakára jártam, másoddiplomás képzésként, hiszen a vágyott célom olyan műsorok készítése volt, amelyek a – szerintem hihetetlenül érdekes – társadalomtudományok felé irányítják a rádióhallgatók figyelmét. Ez persze csak későbbi rádiós éveimben adatott meg, amikor a Kossuth Tudományos szerkesztőségében dolgozhattam.

Évtizedekig ebben a szerkesztőségben készítettem műsorokat, kollégáimmal együtt, és miután ez idő tájt léteztek úgynevezett „kompetencia területek", zömében a társadalomtudományok kutatási eredményei „tartoztak" hozzám, tehát innen a kettősség, a rádiós identitás és a szociologizáló attitűd.

Az előadás címe, amit Pécsett a IV. Országos Jelenkor-történeti Konferencián[1] előadtam, a „Hangos határok", akár műsorcím is lehetne.

Sík Endre mondta egyszer – amikor az ELTE Interdiszciplináris Doktori Iskolájában egy határokkal kapcsolatos feladatunk volt –, hogy „Juli, szintén határátlépő". Ez a megjegyzés arra is vonatkozhatott, hogy tudományos újságíróból átléptem az akadémiai világba, de ezt az átlépést igyekeztem mindig, önkorlátozó formában megtenni, nem új akadémiai karriert építve, ami egy önreflexív perspektívából szerénytelen és irreális cél lett volna.

Társ és motiváció, avagy kutatási feltételek

Nagy örömmel mondtam igent, amikor Boldog Dalma jelezte, hogy a pécsi konferencián lehetőség van a Magyar Rádióval kapcsolatos kutatás bemutatására, hiszen ezt a témát, ami Dalmát is évek óta foglalkoztatja, magam is kutatásra alkalmasnak ítéltem és javasoltam, több más olyan témával együtt, ami a magyar Rádió működésének megértésén keresztül gazdagíthat sok tudományos tématerületet. Például a *Vezetéstudomány* című folyóirat számára készültem publikálni a vezetői autonómiáról egy szöveget – amihez szintén interjúztam –, mert fontos és érdekes témának gondolom, hogy bizonyos nyomásokkal szemben – legyen az gazdasági, politikai vagy személyes – milyen vezetői képességekkel felvértezve, hogyan tudnak autonóm módon működni a vezetők. Ez a szöveg javaslat maradt, de készültek hozzá anyagok.

A pécsi előadás írott, szerkesztett szövegét közlöm, abban a reményben, hogy a kutatás folytatódik, hiszen ezzel lehet emléket állítani a Bródy Sándor utca 5– 7. hajdani munkatársainak, szándékaink szerint elkerülve a személyemből fakadó természetes lojalitást, a „megszépítő messzeséget", vagy egyéb elfogultságokat.

Erre garancia a teljesen más korosztályból és környezetből érkező kolléga, aki más szemmel néz erre az időszakra, adott esetben mások a fókuszok és hangsúlyok számára, teljesen távol tartva a bennfentesség látszatát is. Ennek az elfogulatlan kutatói szerepnek a fontosságára a pécsi előadásban is kitértem.

A Rádió hangja

Boldog Dalmával az keressük, hogy 1986 és 1989 között, tehát a rendszerváltás előtti néhány évben, hol húzódtak azok a határok, amelyek meghatározták a korlátozott nyilvánosság kereteit, amelyek között a műsorkészítők mozogtak, és amelyeket néhányan tudatosan, a szakma ethoszának motivációjával igyekeztek egyre messzebbre tolni.

- Ennek a témának rendszereken átívelő tanulságai lehetnek az emberi cselekvések kutatói számára is, de más diszciplínák számára is fontos lehet, túl a médiakutatáson, például a vezetéstudomány is profitálhat az autonóm vezetői döntések megfigyeléséből.

A Magyar Rádió kutatását ugyanakkor mi sem indokolja jobban, mint az, hogy ez az intézmény a nyolcvanas évekre nem csupán a hazai médiarendszer egyik meghatározó szereplőjévé vált, hanem a magyar társadalom kollektív tudatában is kiemelkedő bizalmi intézményként rögzült. A korszak politikai és társadalmi viszonyai között a rádió különleges státuszt élvezett: a központi információs csatorna szerepét töltötte be – ne felejtsük, a digitális fordulat előtt vagyunk.

[1] 2025. szeptember 4-e, a Rádió hangja szekció

Az intézmény nemcsak híreket közvetített, hanem kulturális, oktatási és szórakoztató tartalmaival is formálta a közgondolkodást.

*

Módszertan:

- interjúkat készítünk Boldog Dalma médiakutatóval; ma ezekből az interjúkból fogok idézni.
- Az a kutatói előny, amelyet a terepismeret jelent, hátránnyá válhat, ha nincs ott az a figyelő és teljesen elfogulatlan tekintet, amit Dalma szerepe megjelenít. Ő generációsan is új aspektusokat emel be a Magyar Rádióra való rátekintésben, három lépés távolságot tartva, és az én esetleges elfogultságaimat folyamatosan monitorozva.

Források:

- a Rádió- és televízió újság, ami a Magyar Rádió és Televízió hetilapja volt, 1957–1998-ig. (nemzetiarchivum.hu)
- Az OSA Archívumban, illetve az Arcanum felületein hozzájuthatunk bizonyos műsorok leírt szövegeihez, és ez jóval több a semminél, de nem pótolja az eredeti forrást. Bedő Iván, a Magyar Rádió egykori – jelenleg a HVG – munkatársa megírta: „A Magyar Rádió rejtegeti, az OSA Archívum ingyen közzétette: 41 évnyi műsor lenyomata, A több, mint félmillió gépelt oldalnyi szöveg az Arcanum sajtóadatbázisában is megjelent." Ennek a forrásnak a hiányosságai:

Az OSA Archívum anyagai kétszeresen hiányosak, egyrészt a SZER leíró munkatársai is gyakran kipontoztak – valószínűleg a leíró számára nem teljesen érthető – szavakat, másrészt nem minden anyag áll rendelkezésünkre, csak bizonyos műsorokat kutathatunk, amelyeket Münchenben, a Szabad Európa Rádió (SZER) rádiófigyelő szolgálatánál fontosnak tartottak.

- Az igazi kutatói terep a hajdani Magyar Rádió Archívuma lenne (mert itt az írott dokumentumok mellett maguknak a műsoroknak a meghallgatása és elemzése mélyítené a kutatást), jelenleg azonban ez a talán legfontosabb forrás számunkra nem hozzáférhető.

Természetesen vannak előzmények, a Médiakutató Szemtanú sorozata vagy Agárdi Péter irodalomtörténésznek, a rádiókuratórium MSZP által jelölt volt tagjának tanulmánya és kötete.[2]

Témák és korszakok

A kutatás tárgyidőszaka a rendszerváltást megelőző 3-4 év, ugyanakkor természetesen a változások nem ezekben az években indultak, hanem kis lépésekkel már jóval előbb.

Néhány példa, néhány fontos műsorcím, ezek a műsorok fokozatosan beemeltek tabutémákat a nyilvános térbe. Az 1983-ban indult Bagoly érdekes éjszakai magazin, Györffy Miklós vagy a Kossuthon 1985-től Mihancsik Zsófia által szerkesztett sorozatok, a Tudományos Szerkesztőség műsorai: Változatok a történelemre, Változatok a politológiára, a Petőfin, szintén 1983-ban indult Mérleg Rékai Gábor szerkesztésében, vagy a Vasárnapi Újság.

Melyek voltak ezek az úgynevezett tabu témák? (interjúrészletek Farkas Zoltánnal)

„voltak ilyen alkotmányos erejű alaptételek, hogy nem lehetett megkérdőjelezni a KGST-hez tartozást, az egypártrendszert, 1956-nak az ellenforradalmi jellegét, a teljes szövetségi rendszert, sok minden más, tehát ezek nem kerülhettek semmilyen módon kritika alá. A KGST működése igen, de hogy a KGST-ből ki kellene lépni, mert az egy ésszerű döntés lenne egy olyan országban, amelyik nagyon óvatos nyugati orientációt folytat, az szóba hozhatatlan volt. Aztán később ilyen volt sok minden apróság is, például amikor elindultak már a civil szervezetek, akkor nem volt szabad azt szóba hozni, hogy szükség lenne országos civil szervezetekre, és amikor te Sólyom Lászlóval interjúztál, aki még a Zöldeknek volt a vezetője és elmondta, hogy kellene egy országos zöld szervezet, akkor abból őrületes botrány lett, de már következménye nem, csak botrány. De a lényeg az az, hogy voltak alkotmányos tilalmak és voltak az alkalmi tilalmak. Az alkalmi tilalmak egy részéről értesültünk, más részéről én nem, mert én nem voltam párttag, tehát nem mindig

2 Agárdi Péter felhatalmazott, hogy az előadáson jelezzem, a 2004 őszén megjelent *Médiakutató* folyóirat 5. évfolyam, 3. számában, 93–110. oldalon. Agárdi Péter: „A Magyar Rádió utolsó 15 éve" című cikkében, majd egy későbbi kötetben is, névelírás történt, Sipos Ildikó néven valójában engem említ. A kötet: Bródy Sándor utca 5–7. Rádió és médiapolitika a XXI. század elején (tanulmányok, vitacikkek, 2005). Valójában Sipos Ildikó kolléganőm a Szegedi Körzeti Stúdió munkatársa volt 1993-ban, 1998-tól pedig a Krónika rovat munkatársa

voltam beavatva. Alkalmi tiltás, hogyha valaki aláír bármilyen tiltakozó akciót, akkor utána nem szerepelhetett a Magyar Rádióban, én meg honnan tudtam volna, hogy kik a tiltakozók."

„Gazdaságban nagyjából '87 körül jutottunk el oda, hogy az alkotmányos alapkérdéseket leszámítva mindent szóba lehetett hozni, politikailag meg '89-ben. De ez egy táguló kör volt, amiben teljesen irracionális napi tiltások keveredtek azzal a fő szabállyal, hogy ezekről nem. A többi, az meg ilyen kicsit folyamatos lazulásban ment tovább, ötletszerű tiltásokkal."

„Ugyanakkor, amikor kineveztek, akkor a Hárs fogadott és leültetett, és azt mondta, hogy ugye tisztában vagyok vele, hogy a rádió – nem voltam párttag –, hogy a rádió az MSZMP irányításával működik, és az MSZMP politikáját követi. Mondtam, hogy hogyne tudnám, csak az a kérdés, hogy melyiket? A reform szárnyat, az MSZMP-n belüli balosokat?... a folyóiratokban megjelenő viták alapján akkor már egy polarizált MSZMP volt."

*

A vezető személye

Hárs István 1974-től egészen 1988 júliusáig töltötte be a Magyar Rádió elnöki posztját. Ez alatt a 14 év alatt meghatározó szerepet játszott a rádió arculatának és közszolgálati küldetésének alakításában. Munkásságát sokan a Magyar Rádió aranykorának tekintik, különösen azért, mert vezetése alatt a rádió a társadalmi bizalom egyik legfőbb intézményévé vált. Róla már több forrás szól, most csak két interjúrészlet a Farkas Zoltánnal készített beszélgetésből.

„elmentem Londonba, interjúztam Samuel Britainnel, aki a Financial Times egyik vezető publicistája volt, nagyon nagy tudású egyetemi tanár, szerkesztő, publicista volt, hétről hétre rovata volt a véleményoldalon, és interjúztam vele, részben arról, hogy hát Magyarország nem kap hitelt, miközben itt megy tovább a reformpolitika, és mondta a Sam, hogy ne csodálkozzak, hogy nem kap pénzt. Lengyelországban szükségállapot van, Afganisztánban ott vannak a szovjet csapatok, Bulgária és Lengyelország fizetésképtelen, mindenki sejti, hogy egymás után össze fognak dőlni, és így tovább.Ez az anyag lement vasárnap délután 10 percben, Hárs elkapott az udvaron: mit csinált már megint? Mondtam, hogy csináltam egy interjút. Gondolkodott, és azt mondta, hogy jó, de legközelebb tegyen hozzá egy szovjet megszólalót. Tíz percben? mondtam, erre elnevette magát és elment."

„Volt ez a 3 órás Rádiónapló című műsor, amelyiknek mindig egy politikus vendége volt. Ott debütálhatott sokéves szünet után Nyers Rezső, aki ugye annak idején rajta volt a Brezsnyev-listán, hogy meg kell tőle Kádárnak szabadulnia.

Ugyanígy a reformközgazdász Liska Tibor nagyon sokáig tiltólistán volt, és éppen ebben az adásban, amikor Nyers volt a vendég, akkor kihasználva ezt az alkalmat, Liska Tiborral is készítettünk beszélgetést

Hárs István lejött a stúdió technikai helyiségébe, ott volt azért egy-egy szünet, amikor zene volt, vagy szalagról mentek a felvételek, bejött hozzánk a stúdióba és azt mondta, hogy „Nyers elvtárs azt mond, amit akar, mi ne hozzuk olyan helyzetbe, hogy bizonyos ügyekben állást kelljen foglalnia." (Farkas Zoltán)

Bonyolult mátrix – a médiafunkciók és az időpontok hálójában

Ne felejtsük el, az információkhoz jutás ebben az időben még korlátozott volt, a digitális média világa előtt járunk, a 2000-es évek elejétől vált a digitális média dominánssá a közönség számára. Az információtartalom szabadságát, a témaválasztást és a megszólalók körét két tény is befolyásolta, egyrészt az időpont, másrészt a műsortípus, vagyis a Szerkesztőség médiafunkciója.

A legkiemeltebben ellenőrzött terület a hírszerkesztőség és a Krónika rovatok terepe volt. Más volt a szabadságfoka a napközben hallgatott idősávoknak, és más a késő esti, éjszakai műsorok készítői számára, mert a feltételezések szerint ezt kevesebben hallgatták.

A műsorátvétel, illetve a látszólag szundikáló, mégis éber figyelem

A műsorátvételt lehallgatásnak hívták, ezek gyakran szakmai vitákat is jelentettek, mert a műsorkészítők jelenlétében zajlott. Egy ilyen esetről Lukácsi Béla, a Kossuth Tudományos Szerkesztőségének munkatársa, közvetlen kollégám, 2023. december 8-án posztolta a Rádió fénykora képekben, hangokban FB-csoportban a következőket.

„Amikor olvastam a Körkapcsolásról szóló írásokat, eszembe jutott egy történet. 35 éves már ez is.

Ha jól sejtem, mindössze hárman vagyunk, akik emlékezhetnek arra a minden túlzás nélkül

rádiótörténeti eseményre, amikor és ahogyan a Körkapcsolás bekerült a Tudományos Szerkesztőség egyik műsorába.

Bán Lacinak volt egy sorozata „Ha azt hallja" címmel. Ha azt hallja, iskola; Ha azt hallja, szél; Ha azt hallja, eső; stb. És egyszer csak eljött a „Ha azt hallja, futball" ideje is.

Hogy ne csak elvont, száraz tudomány legyen a műsorban, érzékeltetni kellett valamit a futballközeg napi gyakorlatából is. A tudományos műsorok hallgatóiról nagy merészség lett volna feltételezni, hogy valamennyiüknek közvetlen élményeik vannak a lelátók hangulatáról. Ezért Zelki Jancsi és jómagam vállaltuk, hogy kimegyünk egy bajnoki meccsre, elvegyülünk a nézők között, és felveszünk néhány percnyi hanganyagot.

A Fáy utcát néztük ki magunknak, ahol éppen egy ún. rangadó ment, talán Vasas–Dózsa. Telt ház volt, az alkalomnak megfelelő felfokozott hangulat, de a mai viszonyokhoz képest nagyon kulturált és kedélyes viselkedéssel. Ebben benne volt még a kollektív, mondhatni klubfüggetlen lelátói humor is. Sokat ígérő helyzet, ezért aztán a pár percesre tervezett felvételből másfél óra lett. Ami ott történt, az mind rajta volt a kazettán.

Állt mellettünk egy ismeretlen standupos, aki minden eseményt kommentált. Még most is emlékszem egy beköpésére. Volt egy időszaka a meccsnek, amikor a pályának ugyanazon a részén, jövet-menet valamiért minden focista, aki arra járt, hasra esett. Mire ő: „Mi van ott, villanypásztor?!"

Ez az ember ráadásul egyszerre nézte a meccset, beszélt, és hangulatfokozónak zsebrádión még a Körkapcsolást is hallgatta. Egy pillanatban azonban megszűnt a közvetítés, mert a hírekre visszakapcsoltak a stúdióba. „Híreket mondunk. Marjai József miniszterelnök-helyettes Moszkvába érkezett". És ebben a pillanatban, pontosan illeszkedve a végszóhoz, egyszerre többezer ember üvöltött föl: „a k…va anyádat! Nyilván valami etikailag súlyosan kifogásolható dolog történt a pályán. Összenéztünk Jancsival, már megérte kijönnünk. Mondanom se kell, ez a kis hanganyag jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a hallgató kellőképpen árnyaltan gondolkodhasson el a futballról és más fontos dolgokról.

Adás előtt azonban Schél Gyula, a Kossuth akkori főnöke szólt, hogy meghallgatná a műsort. Nem volt rendes szokása a szerkesztőség műsorait meghallgatni, de valamiért most kedvet kapott rá.

A szobájában hallgattuk együtt. Ő elég messze ült tőlünk az asztalánál. Tarthatott valami ennivalót a fiókban, mert időnként zsírpapírzörgés kíséretében elővette, megette, a köztes időben meg bóbiskolt. Látszott rajta, hogy nem nagyon érdekli ez az egész. Negyedóra után már kezdtünk megkönnyebbülni. Vége lett a műsornak, ő felébredt, majd ennyit mondott: „Egy civil van a pályán, Marjai". Le is kellett hoznunk a pályáról."

A műsorokra irányuló figyelemnél is voltak esetlegességek.

Egy példa a Magyar Rádió szolnoki stúdióhálózatából, a Kardos Ernővel készült interjú részleteivel.

„Szolnokon a hetvenes években szabadon dolgoztunk, és így utólag azt is mondhatom neked, hogy egy rendszer kritikus anyag sokaságát csináltuk, mert igaz, hogy a megyei pártbizottság nagyon vaskalapos volt és nagyon vonalas, de a stúdió adásait abszolúte nem hallgatták.

Volt a pártbizottságon egy Terike nevű nő, aki a sajtó ellenőrzéséért felelt, de szerintem azt se tudta, hogy milyen műsoraink vannak. Tudták, hogy vagyunk, de balhé csak akkor volt, amikor a helyi riportok a Kossuth rádióban, vagy a Televízióban is elhangzottak.

Csak egy példa. A Szolnoki Papírgyár KISZ védnökséggel épült, aki a közéletet ismerte tudta, hogy ez csak formaság. Jutott eszembe, hogy a Híradó előtt ifjúsági sávba csináltam egy háromszereplős riportot, amelyben két kérdés hangzott el.

Mi a feladata a KISZ védnökséggel épülő Papírgyárban?

A három szereplő között volt egyik kőműves, aki elmondta, hogy ő bizony habarcsot kever, ás, falat húz, stb. Hasonlóan válaszolt a művezető, ő a melósokat irányította, a munkát vezette, végül megszólalt a főmérnök, aki az egészet beruházást irányította, ő tervezésről, a munka megszervezéséről beszélt.

2. A második kérdés arra utalt, hogy ha nem KISZ védnökséggel épülne a Papírgyár, akkor mi lenne a feladat.

A kőműves, a művezető és a főmérnök logikusan azt válaszolta, hogy ők akkor is csak ugyanazt a munkát végeznék, semmi különbség nincs, vagyis a KISZ védnökség teljesen formaság, kiüresedett lózung. Mindez rendszerkritika volt, anélkül, hogy kemény szavak elhangzottak volna. Emlékszem, a vágószoba hangos volt a röhögéstől. Ne felejtsd el, 1985-írtunk, a szocializmus akkor még nem bukott meg.

Ez a riport tíz percben elhangzott az MTV Híradója előtt, milliók látták, s óriási hatása volt.

Engem például ennek következményeként kitiltottak Szolnok megyéből. Pedig hasonló tartalmú riportot már korábban is csináltam a papírgyárról, ami csak a helyi rádióban hangzott el, de annak semmi következménye nem volt.

Általában igaz, hogy a helyi adásoknak nem volt igazi hatása, vagy kontrollja. A főnök nem nagyon foglalkozott vele, az MSZMP politikai kontroll meg Terike néni volt, aki a Magyar Rádióban elhangzott riportjainkért legfeljebb utólag tolt le bennünket, főleg akkor, ha már elhangzott országos adókon is. Egyébként teljesen hatástalan volt

Egy nagy folyóirat sok rovattal

A Magyar Rádió szervezeti mátrixában sokféle szerkesztőség dolgozott, a Tudományos Szerkesztősége más lehetőségek között mozgott, privilegizált helyzetben volt, hiszen a késő esti műsorsávban, az este 20 óra utáni időben, sokkal érzékenyebb témákat lehetett feldolgozni.

Példa a szerkesztőségenként különböző lehetőségekre, a Lukácsi Bélával készült interjúból:

„csináltunk egy műsort, és én azt hiszem, hogy ez ilyen '88 körül lehetett, A tudomány és a tudománypolitika az '50-es években, ez egy sorozat volt. Végigmentünk a tudományokon, orvostudomány, jogtudomány, történettudomány, genetika stb.

És hát feldolgoztuk az ötvenes évek erre vonatkozó anyagait, interjúk stb. És amikor ezt meghallgatta egy kolléga, aki a Szülőföldünknél dolgozott, ő jött és hüledezett, hogy ez nálatok lemehetett? Tehát ugyanannál az intézménynél egy másik szerkesztőségben elcsodálkoztak az emberek azon, hogy ezt meg lehetett csinálni?"

A Magyar Rádión belül érvényesült a szervezeti pluralitás, vagyis a különböző műhelyek, szerkesztősége adta különböző lehetőségekkel éltek is a műsorkészítők. Amit itt nem tudtak megvalósítani, azt a rádió egy másik Műhelyében örömmel fogadták. Ez is lehetőség volt arra, hogy egyes műsorkészítők elérjék szakmai céljaikat, azt az ethoszt képviseljék, ami a pályára vitte őket.

„Amikor Pestre, az 5. sebességhez kerültem, totálisan elbizonytalanodtam. Az addigi kritikus riportkészítésről le akart szoktatni a főszerkesztőm. Az elkészült anyagok nem mehettek adásba. A főszerkesztőm ezeket a politikai értelemben veszélyes anyagokat azzal az indokkal hagyta ki, mert szerinte "rossz, unalmas, senkit nem érdeklő riportok voltak" Egyik alkalommal különösen jól sikerült anyagot csináltam (kurva jó volt!). Emlékszem sokat dolgoztam rajta, sok helyszínes, 7-8 perces anyagra, különösen sokat dolgoztam rajta. Akusztikus, tényfeltáró, sok megszólalóval, stb. szerettem volna kivágni a rezet, mert vidékről érkezve - mondjuk így. Hónapokra alkotói válságba kerültem. Mást vártak tőlem a szerkesztőségben, s én is mást szerettem volna. De miután a "felhozatal" egyfajta jutalomnak számított, túlságosan "bizonyítani"akartam. De nem ment, s ennek én eleinte nem tudtam az okát. Már az is megfordult a fejemben, hogy jobb lenne visszamenni Szolnokra. A pesti hatásokra valahogy összezavarodott az értékrendem.

De úgy gondoltam, hogy a készülő riport majd helyrebillent. Viszont a főszerkesztő - a diadalittasan felmutatott anyagomra - megint csak annyit mondott, hogy unalmas és hosszú. Borzasztó érzés volt. Meghallgattattam a főnök főnökével, aki pedig csak annyit mondott, hogy "ez az anyag ezen az osztályon nem fog lemenni, jobb, ha ebbe belenyugszol". Nagyon elkeseredtem, amiről én azt gondoltam, hogy iszonyú jó, arról kiderült, hogy rossz, unalmas, adhatatlan.

Péntek délután 5 óra körül lehetett…Magamba zuhanva bandukoltam a szobám felé, amikor eszembe jutott, hogy most hallgatják le a szombati 168 óra riportjait. Korábban sokat dolgoztam oda. Mester és Bölcs véleménye számomra nagyon fontos volt. Gondoltam, egy próbát megért. De mire odaértem, már szedelőzködtek, s készültek haza. Morogtak, hogy miért ilyen későn jövök, de Mester megszánt. "Na tedd fel"-, bejött Bölcs tanár úr is, s ahogy hallgattuk az anyagot, az arcukon látszott, hogy ez rendben van. A vége előtt Mester vidáman summázta: Pista bácsi, megvan a holnapi nyitó anyagunk. Bölcs Pista bá' mosolyogva bólogatott, én pedig elszálltam a boldogságtól. Nemrég még egy adhatatlan riport készítője voltam, most pedig az áhított műsorom kezdőanyagának büszke riportere. Totális volt a boldogságom, s addigra azt is tudtam, hogy rossz helyen vagyok az ifjúsági főosztályon, ahol egészen más hangvételű anyagokra van szükség, mint amit én szeretnék csinálni. Engem akkor társadalmi problémákkal foglalkozó, kritikus, belemenős, mondanám, kicsit agresszív magatartással készített riportok érdekeltek, amelyek tényfeltáró jellegűek, s amikre az ifjúsági főosztályon nem volt igény. Ezért mentem át végül a Krónika rovatba, ahol életem legszebb éveit tölthettem el, immár stabilabb értékrenddel.

A nyilvánosság határainak szélesítésére a személyes motiváció eltérőek voltak.

„A kolléganőnket szerintem, ez a küldetéstudat hajtotta, hogy neki föl kell tárni, el kell mondani, rá kell világítani, le kell leplezni. Tehát helyettünk csinált, meg mások helyett egy csomó dolgot, de őneki ez a természete, ő ilyen típus, ilyen személyiség volt. Én, vagy többen, talán mi nem elsősorban efelől készítettük a műsorokat, de azért nem bántuk, hogyha ebből valami tanulság kiderülne a mára vonatkozóan is, ezt hívták áthallásnak." (Lukácsi Béla)

Határok között – a szabadságfok relativitása

Ezekben a bonyolult keretekben zajlott a rádiós újságírók személyes megélése és a „flow" gyakran elfeledtette a kereteket. Farkas Zoltánnal készült interjúrészletek:

„A csernobili atomerőmű után volt egy teljes tájékoztatási szünet, ami azért volt szünet, mert Czinege Lajos volt a kormányban a tájékoztatásért megbízott. Czinege Lajos honvédelmi miniszter, akinek az volt a megoldása, hogy nem mehet ki semmi. Amikor a Nyugat már nagyon lázongott, hogy nem jönnek adatok, vagy jönnek adatok, de Magyarország ilyen teljes kussban van, akkor átvette a tájékoztatás irányítását a Marjai, és megengedték, hogy mi a 168 órában csináljunk Csernobilről anyagokat. Na most valamennyien belekezdtünk, interjúk, riportok sorát készítettük el. Én csináltam a külkereskedelmi részét, hogy a magyar exportra ez hogyan hat. Elek Laci az egészségügyi részét a sugárbiológussal, ő beszélt a Sztanyikkal, a kijelölt sugárbiológussal és mindenki mással. Szombaton délelőtt, az adást megelőző órákban derült ki, hogy Marjai az összes anyagunkat meg akarja hallgatni, ő engedélyezi, mi kerülhet adásba.

Az összes gépírót beállították, meg be is hívtak valakit, hogy írják le magnóról a szövegeket, és küldték be a Marjainak. Két órakor még nem tudtuk, hogy mehet, vagy nem mehet, lesz adás, vagy nem mehet. Akkor még volt közvetlen vonala, K-vonal, meg minden. És akkor az adás előtt egy órával a Marjai telefonált, két mondatot kihúzatott belőle, éppen az én anyagomból, amelyik a nehézkes zöldségexportra vonatkozott, hogy a sugárzási félelmek miatt nem veszik át a magyar zöldséget. Ezt a két mondatot kihúzatta és az egészet engedélyezte. …. és mi ezt úgy éltük meg, hogy ez a sajtószabadság diadala, hogy itt minden csernobili anyagunk lemehetett, miközben a legdirektebb cenzúra mellett működtünk, mert sugárzásról csak a Sztanyik B-vel lehetett beszélni, az exportról csak az Antal Péter Tiborral, a Külkereskedelmi Minisztérium főosztályvezetőjével, vagyis a kijelölt személyekkel, de még előzetesen az interjúkat is ellenőrizték. Az egy tiszta véletlen, hogy egy vagány pasi volt akkor az ország miniszterelnök-helyettese, aki úgy gondolta, hogy ez az ország érdekeinek jót tesz, hogyha ilyen mélységben tárgyalja egy rádióműsor a csernobili dolgokat, és nincs benne olyan, ami ártalmas lenne. És ezért azt mondta, hogy mehet."

Tegnapi abszurditás – mai realitás

A Magyar Rádió működésének mélyebb megértése sokféle diszciplína számára adhat muníciót, mert ebben nemcsak a szervezeti folyamatokban megjelenő emberi karaktereket lehet felfejteni. Nemcsak a szervezeti, hanem a személyes autonómia igényét, ennek okait, a személyes felelősségvállalás és a szakmai ethosz szerepét pszichológiai, fejlődéslélektani szempontból. Egyre kisebb körökig, végül az egyéni felelősségig jutunk el, a geopolitika világától a szervezeti logikákon át politikai meghatározottságok lélektanán keresztül. Hogy ez mennyire aktuális, nem kell mondanom, hiszen itt többnyire történészek ülnek, akik számára ez alapvető téma.

Epilógus – nemcsak a mai előadáshoz

Volt egy igen sikeres műsorfolyam, igaz, ez már 1989-től 1991-ig, a címe: *TelisTele fondorlat*

Jónás István és Kövesdi Péter műsora a rendszerváltás „gründerzeit" hangulatát idézi fel, abszurd hirdetéseket adtak fel, amire a rádió egyik telefonszámán lehetett jelentkezni, és a rögzített beszélgetésből – természetesen utólagos engedéllyel – műsor készült. Néhány példa az akkor apróbetűs hirdetéskékből:

- Most induló magánbörtönömbe elítélteket és őröket várok! Helyfoglalás előre is. Hívjon a mai napon délután ½ 5-től 6-ig. 138–79–73
- Visszaadott várakba, erődítményekbe, kastélyokba speciális alkalmazottakat keresünk és küldünk. FEUDUM KFT. Jelentkezés a megjelenés napján fél 5-18.00 óráig.

- Bárkit, bármilyen nyelvre, bárhol megtanítunk, rövid határidővel. Átképzést is vállalunk. Vosztok nyelvstúdió.
- Ha a felesége nem akar válni, segítünk, hogy megcsalja önt. Rajtakapás iroda.
- Állítson emléket önmagának! Rendeljen otthonába, kertjébe privát mellszobrot, emlékművet, piramist. Glória Gmk.
- Lidérc- és szellemirtást otthonában vállalunk. Tömbházakban kedvezmény. Garancia és diszkréció. Első Hazai Szellemirtó Kft.
- Tiszta víz Üzlet. Fizetünk önnek, ha vizet hoz a tavunkba. Extra szolgálatért pluszpénz. Munkafelvétel a megjelenés napján 16.30–tól 18 óráig. Lehet egy liter is.138–8303
- SOKOL rádiótulajdonosok figyelem. Nemzetbiztonsági okokból rádiókészülékét bevizsgáljuk. Teljes diszkréciót nyújtunk. Jelentkezés 17.00–19.00 óráig 138–8303
- Fájdalom Nélkül. Pszichotermikus módszerrel meghosszabbítom vagy megrövidítem önt. Kínai szabadalom. Bejelentkezés ma 18.00–20.00 óráig 138–8303
- De kerestek kőműveseket is, a berlini fal lebontásához.

Ez az abszurditásra építő műsorsorozat tehát tanulságos példája, hogy ami ma abszurdnak hat, holnapra megtörténhet.

Merthogy az sem volt elképzelhető, hogy a Magyar Rádió Bródy Sándor utcai legendás stúdió épülete 2025-ben eltűnik. A Bródy Sándor utcában az elmúlt hónapokban szó szerint dekonstruálás zajlott. Nem az úgynevezett „értelmiségi dekonstrulálást" láthattuk, hanem a valódit. Hogy mit jelent ez a nemrég befejeződött dekonstrukció a magyar társadalomtörténet, kultúrtörténet és médiatörténet tekintetében? Ezt majd az utókor eldönti. Remélhetőleg Önök, a kutatók és a tudomány segítségével.

2025-ben 100 éves a magyar rádiózás.